Bunt
ROZDZIAŁ PRÓBNY

Motywy nie tylko na maturę.

- **114** motywów literackich
- **520** odmian motywów z przykładami z lektur
- **1800+** opisów utworów w kontekście motywów

Atlas motywów literackich

Rozdział próbny: motyw Bunt

klp.pl

MOTYW LITERACKI · W PIGUŁCE

Bunt

Niezgoda na zastany porządek świata: władzę, prawo, społeczeństwo, a nawet Boga. Wywodzi się z mitologii i Biblii, zawsze rodzi się z cierpienia lub poczucia krzywdy i staje się motorem przemian.

1 NA PRZESTRZENI EPOK

Starożytność	Renesans	Romantyzm	Pozytywizm	Młoda Polska	Dwudziestolecie	Współczesność
Prometeusz, Antygona (Antyk) i Adam z Ewą (Biblia)	Kochanowski odrzuca stoicyzm w Trenach	Konrad żąda „rządu dusz"	Raskolnikow i teoria nadczłowieka	Kasprowicz oskarża Boga w Dies irae	Józio ucieka od Formy	Winston Smith w „Roku 1984"

2 ODMIANY

Metafizyczny/prometeizm	PRZECIW BOGU	Konrad (*Dziady cz. III*), Treny, Hymny
Polityczny	PRZECIW WŁADZY	Antygona, Proces, Mistrz i Małgorzata
Pokoleniowy	PRZECIW OJCOM	Oda do młodości, Romeo i Julia
Społeczny	PRZECIW KONWENANSOM	Ferdydurke, Cierpienia młodego Wertera
W obronie godności	SKRAJNE SYTUACJE	Syzyfowe prace, Zdążyć przed Panem Bogiem
Egzystencjalny	PRZECIW ABSURDOWI	Zbrodnia i kara, Giaur

3 CYTAT

„Buntuję się, więc jesteśmy."

ALBERT CAMUS · CZŁOWIEK ZBUNTOWANY

Bunt nie izoluje. Buntownik występuje w imieniu innych, nie tylko własnym, dlatego Camus celowo użył liczby mnogiej, inaczej niż Kartezjusz.

4 KONTEKSTY

HISTORYCZNY
Powstanie listopadowe
tło *Dziadów cz. III* i *Kordiana*

FILOZOFICZNY
Stoicyzm
głosi akceptację losu, nawet najcięższego; bunt jest jego biegunowym przeciwieństwem

MITOLOGICZNY
Prometeusz
bunt z miłości do ludzi, źródło postawy prometeizmu

ROZWINIĘCIE

Bunt na przestrzeni epok

STAROŻYTNOŚĆ

Dwa źródła, jeden wzorzec buntu

Dwa równoległe, nie następujące po sobie nurty. W kulturze antycznej Prometeusz sprzeciwia się woli Zeusa, kradnąc ogień z Olimpu dla ludzi, a Antygona Sofoklesa łamie zakaz Kreona, bo prawo boskie stawia wyżej niż ludzkie. W tradycji biblijnej Adam i Ewa łamią zakaz zrywania owocu z Drzewa Poznania, co sprowadza na ludzkość grzech i wygnanie z raju. Oba nurty dają początek tej samej idei: bunt wobec najwyższego autorytetu ma swoją cenę.

RENESANS

Bunt ojca przeciw filozofii stoickiej

Jan Kochanowski w *Trenach* odrzuca ideał równowagi ducha, gdy ten okazuje się bezradny wobec śmierci córki Urszuli.

ROMANTYZM

Prometejski bunt o wolność narodu

W Wielkiej Improwizacji Konrad żąda od Boga władzy nad duszami, by uszczęśliwić zniewolony naród. Bunt ma wymiar heroiczny i ociera się o bluźnierstwo.

POZYTYWIZM

Bunt przeciw porządkowi moralnemu

Raskolnikow w *Zbrodni i karze* buntuje się przeciw moralności chrześcijańskiej, uznając się za jednostkę wybitną. Sprzeciw prowadzi do morderstwa.

MŁODA POLSKA

Ekspresjonistyczny bunt przeciw Stwórcy

W *Dies irae* Jan Kasprowicz oskarża Boga o stworzenie zła i cierpienia, na które skazany jest człowiek.

DWUDZIESTOLECIE

Bunt przeciw Formie

W *Ferdydurke* Józio buntuje się przeciw narzucanym mu rolom społecznym. Gombrowicz ironizuje sam akt sprzeciwu.

WSPÓŁCZESNOŚĆ

Bunt wobec absurdu i totalitaryzmu

Winston Smith w *Roku 1984* podejmuje beznadziejny bunt przeciw systemowi. Sprzeciw nie przynosi chwały, lecz kończy się złamaniem człowieka.

P PROMETEIZM

Postawa buntu i poświęcenia dla innych, wywodząca się od mitycznego Prometeusza.

H HYBRIS

Pycha i zuchwalstwo, cienka granica między uzasadnionym sprzeciwem a bluźnierstwem.

M MESJANIZM

Pogląd, że cierpienie narodu ma sens zbawczy, przyjmowane z pokorą zamiast buntu.

T TEORIA NADCZŁOWIEKA

Przekonanie, że jednostka wybitna stoi ponad prawem i moralnością tłumu.

ODMIANA 1 Z 6

Bunt metafizyczny i prometeizm

PRZECIW BOGU

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

Sprzeciw wobec stwórcy, praw natury i boskich wyroków wyrasta z poczucia niesprawiedliwości i niezgody na ludzkie cierpienie. Bohaterowie kwestionują boski autorytet, żądając władzy nad światem albo oskarżając absolut o obojętność na zło.

LITERATURA

Mitologia grecka Prometeusz	Tytan widzi słabość swojego dzieła, ludzi, i wykrada z Olimpu ogień, za co Zeus skazuje go na wieczne cierpienie. Jego czyn dał początek postawie prometeizmu.
Biblia Księga Rodzaju	Adam i Ewa łamią boski zakaz, zjadając owoc z drzewa poznania. Szatan, z pychy występując przeciw Stwórcy, zostaje strącony do piekieł.
Treny Jan Kochanowski	W Trenie X poeta posuwa się do bluźnierstwa, wątpiąc w istnienie Boga i życia pozagrobowego. Odrzuca renesansowy stoicyzm.
Dziady cz. III Adam Mickiewicz	Konrad w Wielkiej Improwizacji żąda od Stwórcy „rządu dusz", wierząc, że dzięki swojej potędze zdoła uszczęśliwić naród.
Hymny Jan Kasprowicz	Podmiot liryczny, niczym nowy Prometeusz, oskarża Stwórcę o obojętność wobec katastrofy i brak miłosierdzia.
Dusiołek Bolesław Leśmian	Chłop Bajdała po koszmarze ma pretensje do Boga, pytając, dlaczego stworzył na świecie potwory uosabiające zło.

MALARSTWO

Prometeusz

Gustave Moreau, 1868

Tytan przykuty do skały, z sępem szarpiącym wątrobę: wizualizacja wiecznej kary za nieposłuszeństwo. Moreau maluje go w chwili cierpienia, nie buntu, pokazując cenę, nie sam gest.

KONTEKSTY

FILOZOFICZNY

Stoicyzm Kochanowskiego

W Trenach poeta odrzuca go, gdy okazuje się bezużyteczny w obliczu osobistej tragedii.

POJĘCIOWY

Hybris

Pycha rodząca zuchwalstwo: cienka granica między uzasadnionym sprzeciwem a bluźnierstwem.

RELIGIJNY

Mesjanizm

Przeciwieństwo buntu Konrada: cierpienie przyjęte z pokorą, reprezentowane przez księdza Piotra.

ODMIANA 2 Z 6

Bunt przeciw władzy i systemom

PRZECIW PAŃSTWU

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

Niezgoda na opresyjny aparat państwowy, niesprawiedliwe prawo i dyktaturę. Bohaterowie stają w obronie wolności jednostki, demaskując mechanizmy zniewolenia i manipulacji, często płacąc za to wolnością lub życiem.

LITERATURA

Antygona Sofokles	Córka Edypa świadomie łamie zakaz Kreona i grzebie brata uznanego za zdrajcę. Wierność prawu boskiemu stawia wyżej niż prawo ludzkie.
Proces Franz Kafka	Józef K. zmaga się z niezrozumiałym, opresyjnym systemem sądowniczym. Jego sprzeciw jest z góry skazany na porażkę.
Mistrz i Małgorzata Michaił Bułhakow	Mistrz buntuje się przeciw stalinowskiej ideologii samym aktem twórczym: pisze powieść o Poncjuszu Piłacie, za co zostaje zaszczuty.
Folwark zwierzęcy George Orwell	Zwierzęta wypędzają gospodarza w imię równości, lecz władzę przejmują świnie, wprowadzając terror gorszy niż pierwotny.

MALARSTWO

Trzeci maja 1808 roku

Francisco Goya, 1814

Egzekucja hiszpańskich partyzantów: bezbronny, lecz niezłomny opór wobec okupacji. Centralna postać w białej koszuli to uniwersalny symbol oporu wobec przemocy władzy.

Wolność wiodąca lud

Eugène Delacroix, 1830

Zbiorowy, heroiczny zryw rewolucji lipcowej 1830 roku przeciw monarchii Karola X. Wolność, z obnażoną piersią, prowadzi tłum reprezentujący różne warstwy społeczne.

KONTEKSTY

FILOZOFICZNY

Konflikt tragiczny

Nierozwiązywalne starcie dwóch równorzędnych racji moralnych: istota dramatu Antygony.

LITERACKI

Paraboliczność Kafki

Postacie i zdarzenia służą przekazaniu uniwersalnych prawd o mechanizmach władzy.

HISTORYCZNY

Stalinowska Moskwa

Bułhakow pisał „Mistrza i Małgorzatę" do szuflady, cenzura nie dopuściłaby jej inaczej.

MUZYCZNY

Mury (Kaczmarski)

Hymn „Solidarności" o sile zbiorowego sprzeciwu wobec reżimu.

ODMIANA 3 Z 6

Bunt pokoleniowy i młodzieńczy

PRZECIW OJCOM

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

Konflikt między młodością a starością wynika z naturalnej potrzeby odrzucenia autorytetów i poszukiwania własnej drogi. Młodzi bohaterowie sprzeciwiają się skostniałym tradycjom, hipokryzji dorosłych i narzucanym rolom społecznym.

LITERATURA

Mitologia grecka Ikar	Lekceważąc przestrogi ojca Dedala, Ikar wzbija się zbyt blisko słońca. Lot kończy się tragicznym upadkiem, stając się toposem buntu przeciw rozsądkowi.
Biblia Przypowieść o synu marnotrawnym	Młodzieniec żąda od ojca swojej części majątku i opuszcza dom. Odejście to wyraz niezgody na ustalone reguły, który ostatecznie kończy się upadkiem i pokornym powrotem.
Romeo i Julia William Szekspir	Kochankowie sprzeciwiają się odwiecznej nienawiści swoich rodów. Ich miłość jest aktem buntu przeciw woli rodziców, a samobójcza śmierć staje się oskarżeniem zwaśnionego świata dorosłych.
Oda do młodości Adam Mickiewicz	Podmiot liryczny nawołuje do zburzenia starego porządku, przeciwstawiając bierność „starych" entuzjazmowi młodych romantyków.
Tango Sławomir Mrożek	W świecie, gdzie rodzice zniszczyli wszelkie zasady w imię wolności, syn Artur buntuje się przeciw anarchii, próbując przywrócić porządek.

MALARSTWO

Pejzaż z upadkiem Ikara

Pieter Bruegel starszy, ok. 1555

Ikar tonie w prawym dolnym rogu, ledwie widoczny: oracz, pasterz i żeglarze w ogóle nie zauważają jego upadku. Bunt przeciw naturze okazuje się nieistotny z perspektywy świata, który toczy się dalej.

FILM

Stowarzyszenie Umarłych Poetów

reż. Peter Weir, 1989

Uczniowie elitarnej akademii, pod wpływem nauczyciela, odrzucają rygorystyczne zasady i uczą się samodzielnego myślenia.

KONTEKSTY

BIBLIJNY

Syn marnotrawny

Żąda majątku i opuszcza dom: wyraz niezgody na reguły, kończący się upadkiem i powrotem.

POJĘCIOWY

Topos

Ikar jako powtarzający się, zakorzeniony kulturowo obraz buntu przeciw ograniczeniom natury.

GATUNKOWY

Groteska u Mrożka

Odwraca tradycyjny schemat konfliktu pokoleń: syn broni konwenansu, nie go odrzuca.

ODMIANA 4 Z 6

Bunt przeciw normom i konwenansom

PRZECIW OBYCZAJOM

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

Niezgoda na sztuczność relacji międzyludzkich, podziały klasowe i obłudę moralną. Taki sprzeciw często wiąże się z wykluczeniem, samotnością, a nawet autodestrukcją bohatera.

LITERATURA

Wielki Testament François Villon	Średniowieczny wyrzutek buntuje się przeciw niesprawiedliwościom społecznym i hipokryzji kleru, szukając ucieczki w hedonizmie.
Cierpienia młodego Wertera J.W. von Goethe	Werter nie potrafi odnaleźć się w sztywnych ramach społeczeństwa stanowego. Samobójstwo to ostateczny akt sprzeciwu.
Ferdydurke Witold Gombrowicz	Józio buntuje się przeciw Formie: maskom narzucanym przez szkołę i mieszczaństwo. Ucieczka przed konwenansem okazuje się niemożliwa.
Wiersze Rafał Wojaczek, Andrzej Bursa	Poeci wyklęci manifestowali radykalny sprzeciw wobec mieszczańskiej stabilizacji, płacąc zań alienacją i tragiczną śmiercią.
Pierwszy krok w chmurach Marek Hłasko	Brutalne zderzenie młodzieńczych ideałów z cynizmem dorosłych: protest przeciw beznadziei powojennej Polski.

KONTEKSTY

POJĘCIOWY

Forma (Gombrowicz)

Konwenanse i role społeczne dławiące autentyczność jednostki: nowoczesny odpowiednik dawnych kajdan.

KULTUROWY

Poeci wyklęci

Twórcy żyjący na marginesie społeczeństwa, posługujący się turpizmem i prowokacją.

FILOZOFICZNY

Hedonizm Villona

Ucieczka przed lękiem przed śmiercią w życiu na marginesie prawa.

ODMIANA 5 Z 6

Bunt w obronie godności

SYTUACJE SKRAJNE

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

W sytuacjach skrajnych, takich jak wojna, okupacja czy pobyt w zakładzie zamkniętym, sprzeciw staje się walką o zachowanie człowieczeństwa. To bunt przeciw uprzedmiotowieniu i odbieraniu prawa do decydowania o własnym losie.

LITERATURA

Grażyna Adam Mickiewicz	Litewska księżna w tajemnicy przed mężem, układającym się z Krzyżakami, przywdziewa zbroję i prowadzi wojska do walki.
Syzyfowe prace Stefan Żeromski	Recytacja „Reduty Ordona" przez Bernarda Zygiera budzi świadomość narodową wśród gimnazjalistów poddanych rusyfikacji.
Zdążyć przed Panem Bogiem Hanna Krall	Marek Edelman: powstanie w getcie warszawskim jako bunt przeciw narzuconemu sposobowi umierania, nie walka o zwycięstwo militarne.
Lot nad kukułczym gniazdem Ken Kesey	Pacjent McMurphy wypowiada wojnę despotycznej Siostrze Oddziałowej, budząc w zastraszonych pacjentach pragnienie wolności.

MALARSTWO

Rejtan. Upadek Polski

Jan Matejko, 1866

Poseł Rejtan, rozdzierając koszulę, kładzie się w progu, próbując zablokować drzwi sali sejmowej. To heroiczny, osamotniony bunt przeciw zdradzie elit i zatwierdzeniu pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.

KONTEKSTY

HISTORYCZNY

Rusyfikacja

Przymusowe narzucanie języka i kultury rosyjskiej: tło „Syzyfowych prac".

GATUNKOWY

Reportaż Krall

Relacja naocznego świadka (Edelmana) jako forma oddania głosu ofiarom.

HISTORYCZNY

Pierwszy rozbiór

Gest Rejtana jako protest przeciw zatwierdzeniu rozbioru Rzeczypospolitej.

ODMIANA 6 Z 6

Bunt egzystencjalny i moralny

PRZECIW ABSURDOWI

JAK PRZEJAWIA SIĘ MOTYW

Niezgoda na kondycję ludzką, zło tkwiące w świecie oraz poszukiwanie własnej ścieżki moralnej, często wbrew obowiązującemu prawu. Bohaterowie zmagają się z poczuciem winy i alienacją, na nowo definiując dobro i zło.

LITERATURA

Giaur George Gordon Byron	Wenecjanin odrzuca normy obyczajowe, wdając się w romans z niewolnicą. Po jej śmierci dokonuje zemsty, resztę życia trawiąc wyrzutami sumienia.
Kordian Juliusz Słowacki	W imię winkelriedyzmu Kordian podejmuje samotną decyzję o zamachu na cara. Bunt wymaga złamania zasad moralnych i ostatecznie przerasta go psychicznie.
Zbrodnia i kara Fiodor Dostojewski	Raskolnikow tworzy teorię nadczłowieka, uznając prawo do zabicia lichwiarki w imię wyższych celów. Zbrodnia skazuje go na potworne cierpienia moralne. Droga do odkupienia trwa całą powieść, nie kończy się natychmiastową skruchą.
Człowiek zbuntowany Albert Camus	Esej filozoficzny: bunt jako fundamentalny warunek ludzkiego istnienia i godności: „buntuję się, więc jesteśmy".

MALARSTWO

Walka Giaura z Hassanem

Eugène Delacroix, 1826

Starcie konnych wojowników w chwili zadania ciosu: malarska wersja zemsty, którą Giaur wymierza za śmierć ukochanej. Delacroix uchwycił sam moment buntu, nie jego późniejsze, pełne wyrzutów sumienia konsekwencje.

FILM

Buntownik z wyboru

reż. Gus Van Sant, 1997

Will Hunting, genialny matematyk z nizin społecznych: agresja i cynizm jako mechanizmy obronne wobec traumy z dzieciństwa.

KONTEKSTY

POJĘCIOWY
Bohater bajroniczny
Samotny buntownik skłócony ze światem, obciążony tajemniczą zbrodnią z przeszłości.

POJĘCIOWY
Winkelriedyzm
Poświęcenie jednostki w walce o wolność innych: nawiązanie do Arnolda von Winkelrieda.

FILOZOFICZNY
Egzystencjalizm
Człowiek wolny, sam nadający sens istnieniu przez dokonywane wybory.

WAŻNE CYTATY

Trzy zdania, które warto znać

„Daj mi rząd dusz!”

MICKIEWICZ · DZIADY CZ. III (WIELKA IMPROWIZACJA)

Konrad żąda władzy nad losem narodu wprost od Boga. Użyj, gdy pokazujesz, że bunt romantyczny bywa heroiczny, ale ociera się o pychę.

„Współkochać przyszłam, nie współnienawidzić.”

SOFOKLES · ANTYGONA

Antygona tłumaczy Kreonowi motywy pochówku brata. Jej sprzeciw to obrona prawa boskiego, nie bunt przeciw bogom.

„Buntuję się, więc jesteśmy.”

CAMUS · CZŁOWIEK ZBUNTOWANY

Parafraza Kartezjusza w liczbie mnogiej. Bunt tworzy wspólnotę, nie izoluje jednostki.

SYMBOLE BUNTU

SYMBOL
Ogień Prometeusza
Wiedza i wolność zdobyte wbrew zakazowi, okupione wiecznym cierpieniem.

SYMBOL
Skrzydła Ikara
Młodzieńcza brawura i pragnienie przekraczania ludzkich ograniczeń.

SYMBOL
Kajdany i mury
Ich zrywanie i burzenie to klasyczny obraz momentu wyzwolenia, choć literatura ostrzega, że na gruzach starych barier wyrastają nowe.

SYMBOL
Forma (Gombrowicz)
Walka z nią, nawet skazana na porażkę, jest w *Ferdydurke* samym aktem buntu: każda ucieczka od jednej maski prowadzi do kolejnej.

ZWIĄZKI FRAZEOLOGICZNE

Ikarowy lot
Zlekceważenie wyraźnego zakazu i przekroczenie wyznaczonej granicy, co kończy się katastrofą: z mitu o Ikarze, który zignorował ostrzeżenie ojca.

Syn marnotrawny
Ktoś, kto zbuntował się i odszedł, po czym wraca skruszony: z biblijnej przypowieści.

Zerwać kajdany
Uwolnić się z fizycznego lub symbolicznego zniewolenia, odzyskać wolność działania.

Pójść pod prąd
Działać wbrew powszechnie przyjętym poglądom lub oczekiwaniom otoczenia.

CIĄG DALSZY W PEŁNYM ATLASIE

Chcesz taki rozdział o każdym motywie?

To był jeden z 114 rozdziałów Atlasu motywów literackich (motyw: Bunt). Każdy zbudowany jest tak samo, więc wiesz, czego szukać i gdzie. Uczysz się motywów raz i łączysz je z lekturami, na których piszesz maturę.

Pigułka na jednej stronie
Definicja, epoki, odmiany, cytat i konteksty: szybka powtórka przed egzaminem.

Motyw na przestrzeni epok
Od starożytności po współczesność: widzisz, jak zmieniało się jego znaczenie.

Odmiany z lekturami
Dla każdej odmiany kilka utworów z krótkim opisem, jak motyw w nich działa.

Malarstwo i film
Obrazy z opisem oraz filmy, które można przywołać w wypowiedzi.

Konteksty i symbole
Pojęcia, tradycje i symbole, które pokazują, że znasz tło utworu.

Cytaty i frazeologizmy
Zdania gotowe do wplecenia w rozprawkę i ustną odpowiedź.

Pełny Atlas motywów literackich

114 motywów w jednym pliku PDF, ze spisem treści i linkami

Kup ebook: klp.pl

W ATLASIE MIĘDZY INNYMI

Ambicja
Anioł
Antyutopia
Apokalipsa
Arkadia i raj
Artysta
Bal i zabawa
Bezdomność
Biblia
Bieda
Bohater czytający
Bohaterstwo
Bóg
Bunt
Carpe diem
Choroba
Cierpiąca matka
Cierpienie
Czas
Danse macabre
Deesis
Dojrzewanie
Dom
Duchy i zjawy
Dwór
Dzieciństwo
Dziecko i dzieciństwo
Emancypacja
Exegi monumentum
Fantastyka
Femme fatale
Honor
Ikar
Kobieta
Konflikt pokoleń
Konflikty międzyludzkie
Labirynt
Mała ojczyzna
Marzenia
Matka
Matka Polka
Mesjanizm i winkelriedyzm
Miasto
Miłość
Młodość
Motyw Fausta
Motyw Hioba
Motyw lustra
Motyw prometejski
Motyw Syzyfa
Nadzieja
Nauka
Nieszczęśliwa miłość
Ogród
Ojciec
Ojcostwo
Ojczyzna
Ojczyzna jako okręt
Patriotyzm
Piekło
Pielgrzym, tułacz, wygnaniec
Pieniądz
Podróż
Poeta i poezja
Polska i Polacy
Postaci i wydarzenia historyczne
Poświęcenie
Powstanie listopadowe
Powstanie styczniowe
Praca
Przebaczenie
Przemiana bohatera
Przemijanie
Przeznaczenie
Przyjaźń
Przyroda i natura
Rewolucja
Rodzina
Rycerz
Samobójstwo
Samotność
Sen
Starość
Syn
Szaleństwo
Szatan
Szczęście
Sztuka
Śmierć
Taniec
Teatr w teatrze
Tęsknota
Theatrum mundi
Tradycja
Tyrteizm
Utopia
Vanitas
Walka dobra ze złem
Wędrowiec
Wędrówka
Wieś
Władza
Wojna
Wolność
Wspomnienia i pamięć
Wybór
Zagłada
Zbrodnia
Zbrodnia i kara
Zdrada
Zemsta
Zesłanie
Żona
Żydzi w literaturze